

prætoria et irregularis, ex bona fide et æquitate naturali descendens; quatenus, revocato precario, æquum est possessionem rei restitui; eo quod post revocationem incipiat esse vitiosa.

118. Q. VI. *Quibus modis solvatur precarium?*

R. 1.º Revocatione.—2.º Morte rogantis, cum precarium sit beneficium personale.—3.º Morte concedentis, si concessit cum clausula *usque ad meum beneplacitum*; quia hoc cum morte expirat. At si absolutè concessit, vel cum clausula *donec revocavero*, non solvitur morte concedentis, sed tacitè per hæredem innovatur; nisi hic expressè illud revocet, (c. *fn. h. t. l. 8. §. ff. de precar.*)—4.º Alienatione rei precario datæ.—5.º Solutione debiti; si dominus rem suam pignoratam precario habens, debitum exolvat (l. 11. *ff. eod.*)

TITULUS XV.

DE COMMODATO. ^a

119. *Commodatum*, quasi commodo datum, est contractus realis, juris gentium, et bonæ fidei, quo res aliqua ad certum usum et tempus gratis conceditur, ea lege, ut eo finito, eadem res in specie restituatur: com. Differt à *mutuo*, quia in hoc res datur fungibilis cum translatione dominii, ut eadem res in genere restituatur; at in commodato datur res usu non consumptibilis, sine translatione dominii, et cum obligatione, ut eadem species, seu idem numero corpus restituatur. Differt etiam à locatione, quia in hac merces datur locanti, commodatum gratis. Tempus verò certum præfigitur commodatario, vel expressè, ut si librum commodes pro una septimana; vel tacitè, ut si librum commodes ad aliquid ex illo describendum.

120. Q. I. *Quis, et cui commodare possit?*

R. 1.º Commodare potest omnis et solus ille, qui liberam rerum administrationem habet, sive sit dominus, sive fructuarius sive alius administrator.—In specie commodare prohibentur infans, furiosus, pupillus absque auctoritate tutoris, monachus sine licentia superioris, uxor sine consensu mariti; secus res perdita compensabitur in dote (l. 24. §. 6. *ff. solut. matrim.*)—2.º Recipere commodatum possunt omnes, qui ex contractu obligari, vel saltè lucrarum: et ita pupillus commodatum pro sua utilitate accipere potest absque tutoris auctoritate; sed actione commodati non tenentur, sed sola actione ad exhibendum, et rei vindicatione, sicut furiosus (l. 2. *ff. h. t.*), quia iniquum est rem alienam à pupillo detineri.

Servus verò cum domino obligari nequeat, nec ab illo commodatum

^a—Agitur de hac materia in Pandectis et Codice *h. t.* et in Instit. *tit. 3. tit. 15. §. 3.*

recipere potest (l. 13. §. 2. *ff. eod.*), ubi limitatio ponitur: nisi servus tantum putatitius esset.

121. Q. II. *Que res in commodatum veniant?*

R. 1.º Res permanentes, seu non fungibiles, sive mobiles, sive immobiles, ut domus. Res verò fungibiles, ut pecunia, non commodantur nisi per accidens, v. g. ad pompam, vel ostentationem (lib. 3. §. *fn. ff. h. t.*)—2.º Res etiam alienæ, quarum possessionem habet commodans: l. 15. et 16. *eod.*, ubi furibus et prædonibus conceditur actio commodati, sicut et depositi (l. 1. §. 39. *ff. depositi*); nam actio ista oritur ex contractu bona fide inito. Quia verò malæ fidei possessor tenetur rem domino restituere cum fructibus, ideo commodare in foro conscientiæ ei non licet, cum ex alieno donare non liceat (lib. 54. §. 4. *de furtis*).—3.º Res sacræ ad usum sacrum, ut calix ad missam.—4.º Jura, servitutes et redditus annui, cum et ista, finito usu, reddi possint

122. Q. III. *Quæ sit obligatio commodantis?*

R. 1.º Tenetur rem tradere, et non revocare ante tempus et usum finitum: l. 17. §. 3. *ff. h. t.*, ubi dicitur commodatum ab initio esse voluntatis, ex postfacto necessitatis; et c. *un. h. t.*, ubi ratio additur: *quia non decipi beneficio nos oportet, sed adjuvari*. Si autem tempus præfixum elapsum est, revocari potest commodatum, etsi illo tempore commodatarius re commodata usus non fuisset; nam contractus ex conventionem legem accipiunt (*reg. 83. in 6.*) Item in casu extraordinario non præviso, quo commodans æquale, vel majus damnum pateretur, commodatum revocare potest ante tempus (*arg. locationis l. 3. C. de locat.*); nam commodans non præsumitur voluisse commodare pro tali casu non præviso, cum nemo præsumatur velle jactare suum (l. 25. *pr. ff. de prob.*); sed tale commodatum tacitè ex communi usu hominum est conditionatum, si casus inopinatus non superveniat; ergo.— Ex quo solvitur c. *un. h. t. l. 17. §. 3. ff. h. t. reg. 33. in 6.*, et argumentum à donatione.—2.º Commodans tenetur actione contraria commodati, ut repararet ea, quæ commodatarius in rem commodatam impendit; item ut resarciat damna, quæ dolo, vel culpa lata causavit, ut si sciens commodavit vasa vitiosa pro vino, vel servum furem, qui commodatario furtum fecit, (l. 18. §. 3. et l. 22. *ff. h. t.*)

123. Q. IV. *Quæ sint obligationes commodatarii?*

R. 1.º Tenetur taliter uti, qualiter ei concessum est. Unde: I. Si re aliter utatur, quam sit concessum, furtum committit: ut si utatur equo ad sex milliaria, cum ei concessum fuerit equo uti ad duo milliaria (l. 5. §. 8. *ff. h. t.*) II. Tenetur rem diligentissimè custodire, et finito usu ac tempore, eandem in specie restituere, cum invito creditori aliud pro alio solvi non possit (l. 2. §. 1. *ff. de reb. cred.*) III. Tenetur præstare culpam, de quo mox.

2.º Si commodatum est celebratum in favorem et utilitatem solius commodatarii, ut ordinariè fit, is tenetur præstare omnem culpam, etiam levissimam (c. *un. h. t. l. 5. §. 5. ff. eod.*) Si celebratum est in gratiam utriusque, præstatur culpa lata et levis (l. 18. *pr. ff. eod.*); ut si Cajus

vasa aurea commodet Titio ad communem utriusque amicum splendida mensa excipiendum. Si tandem celebratum est in gratiam solius commodantis, præstatur solus dolus et culpa lata (*lib. 5. §. 10. ff. eod.*): ut si sponsus commodet ornamenta suæ sponsæ, ut honestiùs in domum suam deducatur, vel instrumenta musicis, ut sibi musicam producant. Ratio horum est, quia in primo casu commodatarius accipit maximum beneficium, in secundo minus, in tertio minimum; ergo etiam in primo casu levissimam, in secundo levem, in tertio latam culpam præstare tenetur, si res per ejus negligentiam perit, vel deteriorata est. An, et quando casus fortuitus præstetur, vide superiùs dicta in tit. præced. à num. 108. Porrò si in commodatario nulla culpa theologica, sed merè juridica intervenit, probabilius est, quòd in foro conscientiæ non teneatur ad reparandum damnum, nisi post sententiam judicis, sicut plurimi tenent de obligatione *L. Aquiliæ*.

3.º Si res duobus commodata est, et alter commisit culpam, is solùm tenetur damnum reparare. Si uterque culpam commisit, uterque in solidum obligatur; uno autem solvente, alter dimidium compensat solventi (*l. 5. §. fin. ff. h. t.*); quod etiam servatur in locato et deposito. Si uterque periculum, seu casum fortuitum in se suscepit, quilibet tantùm pro parte tenetur, nisi aliter convenisset. *Gloss. in cit. l. 5. v. pervenietur.*

4.º Si res commodata æstimata est in ordine ad venditionem, si fortuitò pereat, periculum est commodatarii. Si æstimata est ad explorandum pretium, ut communiter fit, ne commodans teneatur apud judicem pretium probare, periculum casus fortuiti est commodantis, qui sibi imputare debet, quòd rem non æstimaverit per modum venditionis; vel non institerit, ut commodatarius in se susciperet periculum rei commodatæ. Quòd si taxatio non præcesit, facienda est à tempore moræ etiam extrajudicialis, quanti res eo tempore valuerit (*l. 8. §. 2. de cond. furt.*); nam obligatio restituendi currit à tempore moræ commissæ.

5.º In commodato non admittitur compensatio, si res ipsa commodata existat: *l. fin. C. h. t. et l. 18. ff. de pignor. act.*, ubi à materia compensationis expressè excipitur *corpus*, seu res in specie debita: tum ne aliud pro alio invito creditori obrudatur; tum quia dominus rei potest habere specialem affectum et speciale interesse circa ipsam speciem, seu corpus; tum ne commodatarius quasi propria auctoritate debitum sibi exolvat. Unde pro debito 100 florenos non potes tibi retinere equum commodatum constantem 100 florenis. At si res commodata perit, vel deteriorata est, et consequenter loco illius debeatur quantitas, v. g. 100 poterit ista quantitas cum debito priori compensari; nam quantitatis ad quantitatem datur compensatio, ex §. 39. *Inst. de action. l. 1. et seqq. ff. de compens. l. 4. C. eod.*; et clariùs *l. fin. C. eod.*, ubi in omnibus actionibus admittitur compensatio; *excepta actione depositi* propter exuberantiam bonæ fidei, et ne depositarius, qui fidem suam obligavit ad restituendum, contractui depositi contraveniat.—Ex quo solvitur §. 2. *In quib. mod. re contr. l. fin. C. de commod.*, et *arg. ex l. 15. in fin. et l. 39. in fin. ff. de furtis.*

124. Q. V. Quæ dentur actiones ex commodato?

R. 4.º *Actio directa commodati* datur commodanti, ejusque hæredibus contra commodatarium, ejusque hæredes ad rem finito usu recuperandam, et damna per culpam data resarciendo. *Actio contraria commodati* datur commodatario contra commodantem ad interesse, si res priùs revoceatur, vel si commodatarius in eam sumptus extraordinarios fecit (*l. 3. §. 13. 14. ff. h. t.*) Utraque ista actio est civilis; quam prætor suo interdicto adjuvat, personalis, rei persecutoria, bonæ fidei, et perpetua.—2.º Si commodatarius re aliter usus sit, quàm fuerit concessum, datur contra eum actio furti (*l. 5. §. 8. eod.*); si rem culpa sua destruxit vel deterioravit, datur actio legis Aquiliæ; quæ tamen conformatur principali actioni commodati, et contra tertium rei detentorem datur rei vindicatio. Una autem ex his actionibus electa, ceteræ consumuntur; nisi quid speciale per aliam actionem peteretur (*l. 7. in fin. l. 18. §. 1. eod.*) Casus speciales in materia commodati vide in *ff. h. t.*

TITULUS XVI

DE DEPOSITO. ^a

125. *Depositum*, quasi de manu in manum positum, est contractus realis, quo res alicui gratuito custodienda traditur ea conditione, ut eadem in specie ad deponentis placitum restituatur. Differt à commodato, quia in hoc traditur res ad certum usum; at in deposito traditur res ad puram custodiam. Ex data definitione colliges omnia necessaria requisita ad substantiam depositi.

Depositum dividitur:—1.º In *judiciale*, seu *sequestrium*, quo res litigiosa apud tertium deponitur, ut dictum *lib. 2 tit. 17.*; sub quo etiam continetur *depositum juris*, quo res debita, creditori, justè oblata, et ab eo injustè rejecta deponitur in æde sacra (ob quod etiam *sacramentum* dicitur), vel apud magistratum ad sistendum cursum usurarum; et si pereat, perit creditori, quia fictione juris censetur ab eo acceptata (*l. 19. C. de usur.*); et *extrajudiciale*, dum privatus apud privatum quidpiam custodiendum deponit. Aliter vocatur *conventionale*, *commendatum*, *receptum*, vel *depositum facti*.—2.º In *regulare*, quod servat totam naturam depositi; et *irregulare*, quod ex aliquo adjecto alteratur; ut vel assumat aliquid ex alio contractu, vel transeat in alium contractum. Et quidem, si pro custodia merces datur, erit locatio; si quid aliud, erit contractus innominatus; nisi quid gratuitò daretur per modum honorarii. Si usus rei non fungibilis concedatur, erit commodatum; si verò usus rei fungibilis permittatur, erit mutuum, saltèm participativè.

^a—Agitur de hac materia in Decreto *Can. 14 ne quis. 22. q. 2.*—In Institution. *lib. 3. tit. 15. §. 3.*—In Pandect. et Codice *h. t.*

126. Q. I. *Qui possint deponere, et depositum recipere?*

R. Illi, et soli, qui ratione utentes contrahere valent, etiam pupillus, vel minor sine auctoritate tutoris vel curatoris; quo casu non obligatur deponenti, nisi ex dolo, vel si ex re deposita locupletior factus est (l. 1. §. 15. ff. h. t.) Si verò religiosus sine sui superioris, vel Clericus sine sui Prælati licentia, vel ipse Prælati sine consensu capituli depositum suscepit, Ecclesia, vel monasterium exindè non obligatur; ne delictum personæ redundet in detrimentum Ecclesiæ, contra reg. 76. in 6.; nisi Ecclesia ex tali deposito facta fuisset locupletior (c. 1. h. t.)

127. Q. II. *Quæ sit materia depositi?*

R. 1.º Omnīs res sub custodiam cadens, etiam aliena, dummodò fur non deponat apud dominum (l. 1. §. 39. l. 31. §. 1. ff. h. t.) Et quamvis plerumque res mobiles deponantur, tamen res immobilis potest esse materia depositi, cum et ista tradi possit custodienda, lib. 72. pr. ff. de V. O. ibi: *fundum tradi, c. 2. de dolo, c. 1. de sequestrat.*—Nec obstat, quod Jcti. non ponant exempla in rebus immobilibus; nam exempla ponuntur in notioribus et frequentioribus; neque regulam restringunt, sed illustrant. —2.º Accessoria depositi non censentur deposita, l. 1. §. 5. ff. h. t., ubi Ulp. subdit: *si homo vestitus deponatur, vestis non est deposita, nec si equus cum capistro; nam solus equus despositus est.* Hæc tamen accessoria restituenda sunt cum ipsa re, vel eorum æstimatio, si dolo depositarii perierint (arg. l. 3. §. 9. ff. eod.)—3.º Si cista sigillata deponatur, etiam res in ea contentæ sunt depositæ; adeoque si sigillum fractum est, et aliquæ res non reperiantur, præsumitur dolus et culpa depositarii, et deponens admittitur ad juratam rerum amissarum probationem (l. 1. §. 41. eod. et arg. l. 9. C. unde vi.); nisi sigillum fuisset valde fragile, et depositarius integræ famæ, et fidei: quo casu, sicut etiam si, integro sigillo permanente, res aliqua deperdita sit, dolus non præsumitur, sed probari debet à deponente.

128. Q. III. *Quæ sit obligatio depositarii?*

R. 1.º Tenetur rem depositam custodire; non verò illa sine licentia deponentis uti; secus utendo, furtum committit (l. 29. pr. ff. depositi); si tamen res fungibiles, v. g. pecunia, sit deposita per modum generis, ut eadem in genere restituatur, tunc usus talis pecuniæ censetur concessus depositario, et periculum pecuniæ est illius, non deponentis, sicut in mutuo (l. 24. 25. 26. §. 1. ff. h. t. l. 7. 8. C. eod.); quo casu egreditur ea res depositi notissimos terminos, et in effectu est mutuum. An verò administratores pecuniis et rebus sibi commissis uti possint, vide Laym. l. 3. tr. 4. c. 25. à n. 4. In praxi ob multa mala quæ timentur, non est attendendus usus talium rerum.

2.º Tenetur ad nutum deponentis rem depositam reddere, non obstante termino præfixo, cum hic gratia deponentis apponatur, ne ante illum reddere attentet (l. 1. §. 22. ff. h. t. c. 2. eod.); nisi ratio altior, vel æquitas dictet depositum non esse reddendum: ut hosti Reipubl. damnato, cujus bona confiscata sunt; furi, si dominus cum illo in petitione rei concurrat, vel aliàs damnum passurus sit; vel si res furto ablata deposita sit

apud dominum, vel ejus servum, aut filiumf. (l. 31. ff. eod.) Cum re etiam fructus ejus restituendi sunt, ut partus cum ancilla etc.

3.º Regulariter tenetur præstare solum dolum et culpam latam (l. 1. §. fin. ff. h. t. l. 31. eod. l. 1. §. 5. ff. de O. et A.), quia depositum regulariter in gratiam solius deponentis celebratur; isque sibi imputare debet, quòd minus diligenti amico rem custodiendam tradiderit (§. 3. In quib. mod. re contr.)—Tunc autem etiam præsumitur culpa lata, dum depositarius majorem suis, quàm depositis rebus diligentiam adhibet (cit. l. 32.); imò si in rebus suis negligens, nihilominus commissam culpam latam in rebus depositis præstare tenetur; cum ex natura hujus contractus culpa lata præstanda veniat.—Per accidens præstatur culpa levis: ut si depositarius mercedem accepit, si se ipsum pro custodia obtulit, vel si ita conventum sit (c. fin. h. t.)—Item præstatur culpa levissima, si ita convenit expressè, aut tacitè: ut si deponens quærat custodem diligentissimum, et depositarius se offerat ad rem custodiendam; vel si res tradatur nautis, stabulariis, cauponibus, qui ex officio obligantur ad res custodiendas (l. 1. et seqq. ff. Nautæ); licet hodie hospites, accepta clavi à cubiculo, plerumque in se suscipiant custodiam, et periculum rerum suarum.

4.º In casu periculi, v. g. incendii, naufragii etc., si res depositæ sunt pretiosiores quàm propriæ, et utrasque salvare non potest, tenetur depositarius salvare res pretiosiores depositas præ suis; alioquin, si suæ sint pretiosiores, vel æquè pretiosæ, suas salvare poterit præ depositis; nam hoc modo quilibet prudens et diligens paterfamilias operaretur. Quo casu, si res alienas salvavit, suis consumptis, ratione damni emergentis petere potest compensationem. Idem dic in conductore pignoratario et commodatario: excepto ultimo casu, si res æquè sint pretiosæ; tunc enim commodatarius obligatur ad salvandas res commodatas præ suis, cum teneatur ad diligentiam exactissimam. At casum fortuitum regulariter non præstat depositarius secundum aliàs dicta.

5.º Depositarius in uno casu tenetur ad duplum: si depositum miserabile tempore incendii, aut similis periculi perfidè neget se recepisse; et hæc actio dupli est prætoriana uno anno durans (l. 1. §. 1. ff. h. t. l. 23. In. de action.)

129. Q. IV. *Quæ actiones nascantur ex contractu depositi?*

R. 1.º *Actio directa depositi*, quæ competit deponenti contra depositarium, ad rem suam integraliter recipiendam, vel ad ejus æstimationem, si culpa lata depositarii periit, vel deteriorata est (l. 1. §. 16. et l. 24. ff. h. t.); et quidem, si res in se extet, deponens præponendus est omnibus creditoribus depositarii, etiam uxori (l. 7. §. 2. ff. eod.), quia jus domini est fortius omnibus juribus creditorum. At si res deposita consumpta est à depositario, deponens nullam hypothecam legalem, seu tacitam, habet in bonis depositarii, ratione cujus præferatur ceteris creditoribus, cum id nullo jure concedatur.—2.º *Actio contraria depositi*, quæ competit depositario contra deponentem pro resarciendis impensis, si quas fecit in rem depositam: ut equum alendo, servum infirmum curando, etc. (lib. 5. pr. ff. eod.) Quo casu depositarius non tenetur rem restituere, donec sibi expen-